

Egy debreceni gyógyszerész, aki bekerült a szabadságharc történetébe

Szabó Attila

szakgyógyszerész, Bethlen utcai Patika, Debrecen

Egy 170 évvel ezelőtti, az 1848/1849-i szabadságharchoz kapcsolódó történelmi esemény kapcsán kívánunk megemlékezni arról a debreceni gyógyszerésről, aki – kiemelkedő szakmai munkája mellett – bátor politikai tetteivel tiszteletreméltó, maradandó emléket hagyott hátra számunkra. Ötvennégy éven át volt a debreceni „Fehér Hattyú” megnevezésű gyógyszertár elismert tulajdonosa. Az 1848/1849-i szabadságharc debreceni eseményei során azonban bebizonyította, hogy egy magyar nemzetőr százados nemcsak hős hazafi, hanem nemes lelkűségre képes parancsnok is tud lenni az ellenség fogoly tisztjeivel szemben. Ennek a cselekedetének következtében kapott az uralkodótól kitüntetés, valószínűleg Kossuth katonái közül egyedül. A szabadságharcot követően még több, máig ható értéket hozott létre Debrecenben, mindenekelőtt a város első meteorológiai állomását. A kertészek pedig azért tisztelik, mivel sikeres gyümölcsnemesítő is volt, s ő írta össze a környék alma- és körte fajtáit.

Tamássy Károly életútja és gyógyszerészi munkássága

1806. május 30-án született a felvidéki Jolsva-Tapolcán (Gömör-Kishont vármegyében, ma Jelšavská Teplica, Szlovákia). Édesapja, Tamássy Pál ennek a településnek volt az evangélikus lelkésze. Családi nevét tekintve, nemesi származású lehetett. Előbb otthon, az atyja kezdte a betűvetésre tanítani, majd beírták a város elemi iskolájába. 1812-től két éven át a magyar nyelvű evangélikus gimnáziumban tanult Sajógömörön (Gömör-Kishont vármegyében, ma Gemer, Szlovákia, Gömör vármegye egykori központja és névadója), majd a német tan nyelvű késmárki Lyceumban (Szepes vármegyében, ma Kežmarok, Szlovákia) pallérozta hat éven át tudását. A liceumi tanulmányokat követően a szülők gyógyszerész gyakornoknak adták a Jolsván működő patikushoz, Maletter Istvánhoz. A négy éves gyakornokságot követően, 1824-ben tett vizsgát, mellyel felvették a pesti egyetemre. Tanulmányait Bécsben fejezte be. Diplomával rendelkezve 1829-ben Pesten vállalt gyógyszerészi állást.

Mikor tudomására jutott, hogy Debrecenben lenne egy eladó gyógyszertár, oda utazott és 1831. május 6-án meg is vásárolta a „Fehér Hattyú” elnevezésű

gyógyszertárat.¹ 1843-ban feleségül vette a békésmegyei születésű Paczek Anát. Ebből a házasságból született két fia: Géza és Béla, akik mindketten szintén a gyógyszerészi pályát választották. Leánya, Berta, Békessy László magyar királyi gazdasági „oskola” tanárához ment férjhez.² A szabadságharcban aktívan részt vett, annak leverése után visszatért a gyógyszerészi munkához, de az aktivitását több területen is kipróbálta. 1861-ben létrehozta a „Debreceni gyógyszerész testület”-et, amely egyesítette a helyi gyógyszerészeket, s ezzel nemcsak a megye, hanem az ország első ilyen jellegű egyesülése lett. Ez a „Debrecen-biharmegyei gyógyszerész testület” 1866-i megalakulásáig működött. Mindkét testületnek elnöki tisztét töltötte be, sőt 1874-ben az „Általános Magyarországi Gyógyszerész-Egylet” III. kerület 4. járásának elnöke is ő lett.³ A város egyéb ügyeinek intézésében is aktív szerepet játszott.

1885. július 2-án, 79. életévében, néhánynapos szenvedés után, tüdőszélhűdésben⁴ halt meg. Felravatalozása a család Piac utcai házában történt, ahonnan örök nyugalomra, az „Ágoston hitvallású” (ágostai, azaz evangélikus) egyház szertartása szerint – a mára teljesen felszámolt – Cegléd utcai sírkertbe vitték.⁵

Szerepe a szabadságharcban

Tamássy 42 éves korában állt be nemzetőrnek. A nemzetőrök feladata volt a városban a csend és rend fenntartása. A közbiztonság felügyelete mellett nekik kellett őrizniük az itt felhalmozott hadikészleteket és az ide irányított foglyokat.⁶ A ranglétrát közlegényként kezdte, így őrszolgálatot is kellett teljesítenie. Aztán káplár, majd őrmester és zászlótartó lett. A tisztiskolába is beiratkozott, majd a

¹ Róthschnek V. Emil: *A Debrecen-Biharmegyei gyógyszerésztestület és az általános Magyarországi gyógyszerész egylet III. kerületi járás gyógyszertárai...* Debrecen, 1882. 134.

² Fazekas András Tamás: *A debreceni gyógyszerészet kiemelkedő alakjai*. Diplomamunka (DEOEC GYTK) Debrecen. 2012. 17.; Schédy Sándor: *A hazai gyógyszerészet elhunyt egyik érdemesült tagjainak élete* – Tamássy Károly. Gyógyszerészeti Hetilap 1885. XIV. évf. 34. szám 605–608.

³ Tamássy Károly: *A debreceni nemzetőrség története 1848–49-ben*, Debreceni Ellenőr, 1885. 12. sz.

⁴ Paralysis pilinonum – tüdőszélhűdés, ld. Bugát – Schedel: *Magyar – deák, deák – magyar orvosi szókönyv*. Pest. 1833. 160.; A Czuczor-Fogarasi féle „A magyar nyelv szótára” szerint a ’szélhűdés (vagy szélütés, hűdés)’ a test valamely részének, tagjának bénulása, azaz a „tüdőszélhűdés” tulajdonképpen a mai légzési elégtelenség akkori megfelelője lehet.

⁵ Tamássy Károly 1806–1885 Debrecen, 1885. XVII. évf. 130. sz. 2.

⁶ *A szabadságharc fővárosa Debrecen*, Debrecen 1948. 81–85.

vizsga letétele után polgártársai bizalma folytán hadnagyi, főhadnagyi és végül századparancsnoki rangot kapott.⁷

A hadifoglyok száma az 1849. április 4-i (tápióbicskei), április 6-i (iszaszegi), április 10-i (váci és sarlói) győztes csaták, majd a budai vár bevétele után egyre nőtt Debrecenben. A hadifoglyok közt sok volt a tiszt, akiket akkoriban elkísért feleségük is. A város nemzetőrcsapatái éjjel-nappal cirkáltak, hogy a kellő rendfenntartást biztonsággal fenntartsák. Ám az őrző nemcsak a városon belül, hanem a város külső részein is folyt (a Sesztakertben, a sóházban, a sátrak közt és a katolikus temetőben), mert ezeken a területeken néha több ezer hadifogoly, vagy a hadsereg számára halmoztak fel élelmiszer-, vagy fegyverkészletet. A nemzetőr szolgálat jó működését mutatja, hogy ez idő alatt nem volt a városban egyetlen egy betörés, lopás, gyilkosság, sem egyéb említésre méltó kihágás sem.⁸ Budavár bevétele után, a várat védő császári csapatokból 84 tiszt, 2200 közlegény került fogságba. Közülük többen jutottak Debrecenbe, ahol a városi vezetéssel megegyezve szabadon mozoghattak.⁹

A Pestre visszakerült magyar kormány kérte Debrecen vezetését, hogy a városban lévő foglyokat mihamarább szállítassák fel Pestre. 1849. június 30-án megkezdődött a foglyok összegyűjtése. A Kistemplomhoz volt közel az a két helyszín, ahonnan a városra nézve, majdnem végzetes események történtek. Az egyik helyen a foglyokat szállító szekerek gyülekeztek. A másik helyszín pedig az az Andaházy ház volt, ahonnan Besze János, a híres népszónok – szerencsétlen módon – lincselésre szólította fel a hazatérő napszámosokat. Ekkor a szomszédban gyógyszerészként dolgozó Tamássy felvéve nemzetőr századosi ruháját, nemzetőr csapatát hadrendbe állította a veszélybe kerülő osztrák tisztek és családtagjaik megmentésére. Őket a Városházára vitte, ahonnan többségük biztonságban Pestre került. Végül három osztrák tiszt halt meg a népzendülésben, 66 tisztet és 6 nőt sikerült a csapatnak elkísérni Hajdúszoboszlóra. A hátra maradt 20 sebesült tisztet a nemzetőrök a Nagyvárad utcában található honvéd kórházba vitték, ahol Láposy Lajos városi sebész a sebesülteket átadta Dr. Rakitának, aki minden sebesült osztrák tiszt ágya mellé egy honvéd egyenruhát tétetett, felkészülve lincseléses hangulat esetleges másnapi megismétlődésének kivédésére.¹⁰

⁷ Schédy Sándor: i.m. 147.

⁸ Uo. 147.

⁹ Gracza György: *Az 1848–49-iki Magyar Szabadságharc Története*, Lampel és fia kiadása, Budapest. 1894. IV. kötet 406.; Schédy Sándor: i.m.

¹⁰ Schédy Sándor: i.m. 149.; Dr. Rakita a szabadság harc után a pesti Rókus-kórházba került főorvosnak.

Ferenc József ezekről később értesülve, megjutalmazta Debrecen 12. nemzetőr századát és külön koronás érdemkereszttel tüntette ki ennek parancsnokát, Tamássy Károlyt.¹¹ Az ünnepségre a debreceni városházán, 1854. február 12-én került sor, javában az ún. Bach korszakban, amelyben minden nemzeti érzésre utaló tárgyat tilos volt viselni. Ezért volt nagy merészség, hogy Tamássy Károly és százada az ünnepségre a nemzetőrök díszegyenruhájában jelent meg.¹²

A meteorológus

Tamássy gyermekkori természettudományos érdeklődése felnőtt korában sem szűnt meg, sőt, még fokozódott a szabadságharc utáni időkben. Több orvosi és természetvizsgálói vándorgyűlésen vett részt szervezőként, előadóként. Legjobban egy különleges hobbinak, a meteorológiának hódolt. Rendes tagja lett a bécsi „Zentralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus” Társaságnak, ahonnan a munkájához még műszereket is kapott. A Debrecenben létrehozott meteorológiai állomás vezetői tisztét 25 éven át töltötte be. Ezt a munkáját a magyar közoktatási miniszter 1874. március 19-én kelt levelében ismerte el.¹³

A gyümölcsnemesítő kertész (pomológus)

A magyar pomológia történetébe – ahogy maga írta – „nemes passziója” révén írta be a nevét. Szűkebb szülőföldjén (Gömör-Kishont vármegyében) a polgárok a hegyes határban gondosan ápolták a gyümölcsöskertjeiket, főképpen a híres gömöri cseresznyefáikat, melyeket egész erdővel telepítettek. Debrecen városi polgársága is óriási területeken ápolt gyümölcsös kerteket. Ezekben a kertekben ősi telepítésű „eredeti magyar fajok” díszlettek, míg az újabban kialakított kertekben már megjelentek a külföldi újdonságok is, illetve különböző „oltásokkal” kísérleteztek. Az új fajták külföldről történő beszerezését a Debreceni Kertészeti Egylet segítette, melynek évekig szintén Tamássy Károly volt az igazgatója. Célul tűzte ki, hogy meghatározza és tudományosan leírja a szakirodalomban addig ismeretlennek számító ősi magyar alma- és körtefajtákat, amelyeket Debrecen és a Tiszántúl népe termesztett és fogyasztott. Több mint 400 alma- és körtefajtát írt le, közülük kb. 60 az eredeti magyar fajta. Leírásukban megadta a népi elnevezéseiket, elterjedésük körzeteit, nagyságukat, alakjukat, bőrüket, „pontozatukat”, kelyhüket, szárukat, magházuk formáját, érzékeltette húsu, ízük jellegét. Olyan régi, híres „magyar fajokat” írt le, mint pl. a Debrecen és környékén közkedvelt Simonffy piros almát, a „debreceni búzás almát”, a „haj-

¹¹ I. Ferenc József osztrák császár 1849-ben alapította ezt a kitüntetést, melyet eredetileg a császárság védelmében tett érdeméért kívánták kiosztani.

¹² Schédy Sándor: i.m. 150.

¹³ Tamássy: i.m.

düböszörményi recsegő almát”, a „debreceni Páris almát”, a „borízú alföldi korai és kései” almákat, az őszi „sóvári alma tiszaháti, kolozsvári, hosszú gömöri és kerek” változatait. A szabolcsi almák közül pedig a barátja és kollégája, Somogyi Gyula kisvárdai gyógyszerész kertjében termesztett „kenézi piros”, „téli édes”, az „olasz”, a „sárga kormos” és a „mádai” vagy „magyar fűszer kormos” népi elnevezésű almafajtákat. A századok óta honos körtefajták közül ő publikálta elsőként, és adott leírást a „szőke muskotályról”, amit Révész Bálint püspökről – akinek 1849 őszén a Református Kollégiumi Könyvtár megmentése volt köszönhető a városban rabolni készülő orosz katonáktól – javasolt elnevezni. Nevéhez kötődik a „debreceni szajkókörte”, a „magyar illetve a német császárkörte”. Néprajzi szempontból is érdekesek a leírásai, mert említette az étkezésre való felhasználás módját is. Sajnos – talán szakmai hiúságból – Bereczki Máté a „kontárok” közé sorolta Tamássyt, így kihagyta az Aradon, 1877-ben megjelent „Gyümölcsészeti vázlatok” című művéből. Bereczki nem tudta róla, hogy ő egyetemen is tanulta a növénytant. Villási Pál viszont kiemelkedő munkának tartotta Tamássy pomológiai munkásságát és a „Gyümölcsészeti és Konyhakerti Füzetek” 1880–1885 közötti évfolyamaiban közölte is a munkáit. Tamássy Károly a maga által termelt gyümölcsöket kiállításokon is bemutatta, pl. Lembergben, ahol feltűnést keltett néhány gyönyörű példányával.¹⁴

Tamássy Károly jellegzetes példája a 19. századi magyar, kisnemes háttérű értelmiséginek, akinél a reformkor nemes eszméi, a nemzetközi szintű jó iskolák, a hazafias érzések áldozatvállaló lelkesültsége, továbbá a kiegyezés utáni gazdasági és kulturális fellendülés az alkotói személyiség nagyon szép kiteljesedését eredményezték. Az ő élete Debrecent gazdagította. Korának ez egyik leginkább megbecsült és tisztelt polgára volt a városban. Emlékét illik megőrizni.

¹⁴ *Magyar agrártörténeti életrajz*; Budapest, 1989. III. kötet 383–385.; Villási Pál: *Tamássy Károly* GyKkF, 1882. 195–197.